

Od redakcji

Niniejszy zeszyt składa się z dwóch części. W pierwszej tytułowa problematyka została podjęta w kontekście biografii polskich pedagogów, którzy prowadzili swoją działalność w XX i na początku XXI wieku; druga część to artykuły inspirujące do podejmowania refleksji nad pedagogiką i edukacją religijną, które są nierozzerwalnie związane z duchowością.

Odnalezione w biografii i twórczości wybranych pedagogów aspekty duchowości wymagają dopowiedzenia, o które upomniało się samo „życie”. W ostatnich dniach minionego roku do grona osób, których działalność pedagogiczna stała się inspiracją do odkrywania aktualności myśli pedagogicznej dla współczesnych teorii i praktyki wychowawczej, dołączył ks. prof. dr hab. Jarosław Michalski (1964–2024), zastępca redaktora naczelnego *Paedagogia Christiana* w latach 2008–2011, a następnie redaktor naczelny do roku 2014. Smutna i zaskakująca informacja o jego śmierci w dniu 27 grudnia 2024 roku przyjmowana była z ogromnym niedowierzaniem. Natychmiast przypominaliśmy, że przecież tak niedawno byliśmy w kontakcie przy okazji składania sobie bożonarodzeniowych i noworocznych życzeń.

Ksiądz Profesor Jarosław Michalski był związany zawodowo z ośrodkami naukowymi w Olsztynie, Toruniu, Warszawie i Płocku. Studiował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie w 1989 roku ukończył teologię, a w 1995 pedagogikę. Tytuł doktora nauk teologicznych uzyskał w 1995 roku na podstawie pracy poświęconej katechezie parafialnej po Soborze Watykańskim II. W 1999 roku na Papieskim Uniwersytecie Salesjańskim w Rzymie obronił doktorat z pedagogiki, w którym analizował reformę liceów katolickich w Polsce w perspektywie porównawczej z Włochami i Niemcami. Habilita-

cję w dziedzinie pedagogiki uzyskał w 2004 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na podstawie pracy *Edukacja i religia jako źródło rozwoju egzystencjalno-kognitywnego. Studium hermeneutyczno-krytyczne*. Jego dorobek naukowy został zwieńczony tytułem profesora w dziedzinie nauk humanistycznych, który otrzymał z rąk Prezydenta RP w 2012 roku. Ostatnie lata swojej aktywności naukowej spędził na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, gdzie pełnił funkcję dyrektora Instytutu Pedagogiki.

Konkretyzując działalność Profesora Michalskiego, Monika Wolińska – doktor wypromowana przez Księdza Profesora i jego wieloletnia współpracowniczka – przypomina, że Jego naukowa droga była przykładem interdyscyplinarnego podejścia do wychowania i edukacji, łączącego refleksję pedagogiczną, filozoficzną i teologiczną, a obszary badawcze obejmowały pedagogikę personalno-egzystencjalną, teorię kształcenia, pedagogikę religii oraz współczesne teorie wychowania. Koncentrował się na relacji między edukacją a wartościami, badając znaczenie narracji w kształtowaniu tożsamości oraz rolę wychowania religijnego w procesie socjalizacji. Jego przełomowa książka *Sens życia a pedagogika. Impulsy myśli Viktora E. Frankla* stała się ważnym punktem odniesienia w dyskusjach na temat aksjologicznych podstaw wychowania.

Aktywność naukowa Księdza Profesora miała wyraźnie międzynarodowy charakter. Współpracował z wieloma uniwersytetami na świecie, odbywając staże naukowe, prowadząc kwerendy bibliograficzne i uczestnicząc w projektach badawczych. Był stypendystą Universität Augsburg (Niemcy, 1995), National Foundation for Educational Research, University College London (Wielka Brytania, 1995), odbywał wizyty studyjne na Yale University (USA, 1997) oraz w Institut für Erziehungswissenschaften der Universität Wien (Austria, 1999, 2001). W kolejnych latach kontynuował współpracę naukową m.in. z Uniwersytetem Salezjańskim w Rzymie oraz Uniwersytetem w Würzburgu.

Był autorem licznych monografii i artykułów publikowanych w renomowanych czasopismach naukowych. Uczestniczył w międzynarodowych projektach badawczych, a jego prace były cytowane zarówno w Polsce, jak i za granicą. Aktywnie działał w Polskim Towarzystwie Pedagogicznym, był członkiem komitetów naukowych, a także uczestnikiem Międzynarodowej Komisji Akredytacyjnej ds. jakości kształcenia w Kongregacji do spraw Wychowania Chrześcijańskiego przy Watykanie.

W ostatnich latach szczególnie angażował się w organizację konferencji i seminariów poświęconych problematyce pokoju, edukacji i dialogu międzykulturowego. Współredagował anglojęzyczną monografię *Peace Education, Religious Discourse, and Scientific Enquiry: Dialogue and Collaboration from Eastern European Contexts* (Routledge, 2024), w której podjął temat wychowania do pokoju w perspektywie pedagogicznej i religijnej. W jednej ze swoich książek pisał: „Wychowanie, które nie prowadzi człowieka do odkrycia sensu życia, pozostawia go w chaosie egzystencjalnym. Sens jest podstawą osobowej dojrzałości i fundamentem relacji społecznych”.

Zwykle można było zastać go przy biurku z filiżanką czarnej kawy, zatopionego w książkach i skrupulatnie prowadzonych notatkach, ale gotowe go, by przerwać i przeznaczyć czas na rozmowę. Jego gabinet był miejscem, gdzie dyskutowało się nie tylko o nauce, ale i o życiu. Słynął z ciętego, lecz serdecznego humoru, a także z umiejętności łączenia refleksji akademickiej z praktyką edukacyjną. Często powtarzał: „Praktyka bez teorii jest niebezpieczna, a teoria bez praktyki jest jałowa”. Była to nie tylko maksyma, lecz także zasada, którą kierował się w swojej pracy naukowej i dydaktycznej.

W pamięci tych, którzy mogli korzystać z wiedzy i mądrości Księdza Profesora, pozostaje nie tylko jako wybitny pedagog, teolog, badacz, który w pedagogice pozostawił trwałe ślad, ale przede wszystkim jako mentor młodych badaczy. Sama tego doświadczyłam, gdy na różne sposoby motywował i zapraszał mnie do działań związanych z uzyskaniem tytułu profesora. Wypromował dwudziestu doktorów nauk społecznych w zakresie pedagogiki, recenzował rozprawy habilitacyjne i doktorskie, był recenzentem procedur o nadanie tytułu profesora.

Zamieszczenie krótkiej noty biograficznej ks. prof. dr. hab. Jarosława Michalskiego w słowie „Od redakcji” wprost wpisuje się w strukturę niniejszego zeszytu *Paedagogia Christiana*, ponieważ biografie pedagogów prezentowane są w „odwróconej” chronologii i jestem przekonana, że już wkrótce tytułowe kategorie tego zeszytu: duchowość, biografia, wychowanie staną się kluczem do pogłębionej refleksji nad jego twórczością.

Prezentację związków pomiędzy duchowością, biografią i wychowaniem rozpoczyna refleksja Anny Walulik nad działalnością zmarłego na początku 2024 roku ks. prof. dr. hab. Zbigniewa Marka SJ. Analizując teksty mów i adresów przesłanych w związku z uroczystościami pogrzebowymi (Kraków, 23 lutego 2024 roku) oraz transkrypcję opowieści o życiu, autorka omawia

elementy duchowości ignacjańskiej w odniesieniu do towarzyszenia wychowawczego. W kolejnych dwóch artykułach Danuta Opozda i Maria Szymańska wskazują na duchowość pedagogów związanych z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II – ks. prof. Józefa Wilka, autora programu pedagogiki rodziny, oraz prof. Stefana Kunowskiego, uznawanego za twórcę teoretycznych koncepcji wychowania chrześcijańskiego. Następnie śladami duchowości pedagogów związanych z pedagogiką specjalną podążają Miłosz Mółka i Iwona Paślawska-Smęder, ukazując obszary duchowości warte eksploracji w myśli Jana Konopnickiego, twórcy tzw. krakowskiej szkoły resocjalizacji, oraz związku duchowości z wychowaniem do twórczego życia na przykładzie biografii Marii Grzegorzewskiej. Dalej Bożena Sieradzka-Baziur ukazuje znaczenie religijności w rozwoju i wychowaniu człowieka na podstawie doświadczeń Janusza Korczaka, a Janusz Mółka – odwołując się do działalności wychowawczej ks. Mieczysława Kuznowicza. Tę część zeszytu zamyka tekst Magdaleny Ciechowskiej, która analizując paradygmatyczne poglądy Jana Władysława Dawida, kreśli kierunek ich przemiany – od pozytywizmu po mistycyzm. Nicią łączącą refleksję nad teorią i praktyką wymienionych pedagogów jest odwoływanie się do poszukiwań Lisy Miller zawartych w pytaniu: Jak wychować „duchowe” dziecko?

Część druga niniejszego zeszytu to artykuły J.-H. Herbsta, V. Ciarocchiego oraz A. Zalewskiej-Meler. Jan-Hendrik Herbst, analizując dokument *Schwerter Konsent*, zwraca uwagę na to, że kształcenie zdolności krytycznych poprzez odwoływanie się do pryncypiów edukacji chrześcijańskiej przeciwdziała indoktrynacji uczniów. Autor drugiego artykułu, Valerio Ciarocchi, rozważa biblijny wymiar drugiej części przygotowanego we Włoszech katechizmu dla młodzieży pt. *Przyjdź i zobacz*, ukazując jego rangę w praktyce katechetycznej. Z kolei Agnieszka Zalewska-Meler w badaniach fenomenograficznych rekonstruuje sposoby rozumienia takich pojęć jak: religia, religijność, duchowość i zdrowie oraz ich wzajemnych relacji.

Mam nadzieję, że problematyka duchowości przedstawiona w kontekstach biograficznych stanie się inspiracją do odkrywania jej potencjału w budowaniu teorii pedagogicznych i w codziennej praktyce wychowawczej. Zapraszam do lektury.

Anna Walulik